

Nr 101.

Av herr **Rydén**, om anslag till bidrag för fortsatt utgivande av verket
»Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium».

Riksdagen har för åren 1914—1922 i enlighet med Kungl. Maj:ts propositioner beviljat anslag att användas till möjliggörande av fortsatt utgivande av verket *Sveriges Kyrkor, konsthistoriskt inventarium*, utgivet av S. Curman och J. Roosval. Anslagen hava utgått med 10,000 kronor under 1914, med 5,000 kronor under 1915, med 7,500 kronor under 1916, med 10,000 kronor under 1917—1919, med 20,000 kronor under 1920—1922. På grund av de statsfinansiella svårigheterna under de sista åren, har Kungl. Maj:t ej ansett sig kunna framlägga förslag om anslag varken för första halvåret 1923 eller för budgetåret 1923—1924. Ej heller i den nu framlagda statsverkspropositionen finnes något anslag upptaget för arbetet Sveriges Kyrkor.

Det ifrågavarande verket måste emellertid anses vara av den stora allmänna betydelse, att dess fullföljande utan avbrott är ett verkligt stort svenskt kulturintresse. Ett i tryck utgivet, illustrerat, beskrivande, vetenskapligt inventarium över våra svenska kyrkobyggnader och dessas för vårt lands konst- och kulturhistoria så ytterst värdefulla lösa föremål har länge varit ett önskemål bland historiskt intresserade svenskar. Dess begynnande förverkligande på ett i allo både vederhäftigt och värdigt sätt genom utgivande av verket Sveriges Kyrkor har också visat sig vara en mäktig hävstång såväl för de svenska konst- och kulturhistoriska vetenskapernas framåtgående, som för den praktiska fornminnesvårdens och hembygdskänslans utvecklande. Det undersöknings- och forskningsarbete, som hittills utförts för ifrågavarande inventarieverk, har dels visat sig hava en starkt stimulerande verkan på den yngre generationen av forskare på området, vilka ofta nog fått sin grundläggande konstvetenskapliga träning just under arbetet för *Sveriges Kyrkor*, dels verkat bevarande och skyddande för de kyrkliga minnesmärkena i de trakter, vars kyrkor publicerats eller undersökts. Det kan utan överdrift sägas, att den ifrågavarande inventariseringen av kyrkorna i högsta grad bidragit till att i verkligheten omsätta och komplettera de fornminnesvårdande författningarnas skyddsbestämmelser, särskilt dem, som avse

att hindra vanvård och förskingring av kyrkornas konst- och kulturskatter. Därjämte bidrager den att underlätta myndigheternas arbete genom att lämna dem ett lätt åtkomligt och pålitligt uppgiftsmaterial rörande de monument, som äro föremål för myndigheternas behandling.

Slutligen utgöra Sveriges Kyrkors beskrivningar en ypperlig handledning i och utgångspunkt för den viktiga hembygdsundervisningen. Kyrkan är ju i många trakter det enda äldre byggnadsminnesmärket av värde, och i dess inventarier av skilda slag återspeglas ofta socknens historia under seklerna. Det har också visat sig, att man genom arbeten för Sveriges Kyrkor likaväl som genom de kyrkliga utställningarna verkat mycket effektivt för kunskapen om och den rätta förståelsen av de gamla kyrkorna och deras kulturskatter, vilka genom ökade insikter hos ortsbefolkningen alltmånga få ett allmänt värde i menige mans ögon.

Om sålunda arbetets egen vikt och betydelse i och för sig tillräckligt motiverar dess omedelbara och målmedvetna fullföljande, så måste den omständigheten, att det under de nu gångna åren utförda arbetet hunnit bliva så pass omfattande och organisationen därav så utvecklad, att ett nedläggande av verksamheten skulle äventyra alltför dyrbara nyvunna värden, tala bestämt emot varje tanke på även ett temporärt nedläggande av arbetet i fråga. Arbetet hade just, tack vare de förhöjda anslagen under åren 1920—1922, hunnit vinna den utveckling och den stadga, som skulle sätta det i stånd att bära rika skördar i form av färdiga kyrkobeskrivningar för stora områden, då det drabbades av anslagsindragningen, vilken givetvis verkat förlamande på arbetena. Utgivarna, vilka inom parentes sagt, under hela tiden icke tillgodoräknat sig själva ett enda öre av anslagen såsom ersättning för eget omfattande och krävande arbete, ja ej ens tagit ersättning för sina talrika i arbetets tjänst gjorda resor, hava med betydande personliga uppoffringar hållit arbetet flytande under det gångna anslagslösa året i förhoppning att under nästkommande budgetår åter kunna påräkna det indragna statsunderstödet. Att någon längre tid uppehålla det stora arbetet med enskilda medel i dessa tider torde få anses omöjligt. Vid 1923 års utgång översteg utgivarnas förskotterade medel för arbetets uppehållande 16,000 kronor.

Summariska uppgifter rörande hittills utfört arbete och dess föreliggande resultat samt ett sammandrag av räkenskaperna för åren 1914—1922, vilka tillhandahållits av utgivarna, återfinnas i bilagorna A och B. De däri lämnade uppgifterna torde visa, att en mycket riklig valuta ernåtts för de beviljade anslagen. I mån av arbetets utgivning från trycket överlämnas allt insamlat material till antikvariskt-topografiska arkivet i statens historiska museum, som härigenom torde få sina förnämsta tillskott.

Hittills hava anslagen ej annat än i mycket obetydlig mån behöft anlitas för bekostande av själva tryckningen av arbetet. Läggas därtill att utgivarna anskaffat betydande bidrag från landsting, församlingar, för-

eningar och enskilda till arbetets bedrivande samt att de själva lämnat allt sitt omfattande arbete alldeles gratis, så torde det klart och tydligt framgå, att det här åsyftade inventeringsarbetet verkställt och ordnats på det ur statens synpunkt sett mest ekonomiska och effektiva sätt, som gärna kan tänkas. Intet annat annat land i Europa har för ett så billigt pris åstadkommit så högt kvalificerad inventarisering av sina konstskatter.

Detta utmärkt organiserade och med skicklighet och intresse bedrivna arbete skulle emellertid bliva förlamat och dömt att falla sönder, om statsmakterna nu undandroge det sitt stöd. Det måste anses vara en dålig sparsamhet att låta ett dylikt arbete, för vilket en så solid grund finnes lagd och för vars uppbyggande så stora personliga och ekonomiska uppoffringar redan gjorts, få förfalla av brist på understöd. Den ideella inbörden och det vetenskapliga värdet av det ifrågavarande arbetet måste dock anses vara av så tungt vägande natur, att det ekonomiska biståndet från staten även i dessa tider måste förefalla litet i förhållande därtill. Den statsfinansiella situationen är dock lyckligtvis icke sådan, att den rimligen kan anses rättfärdiga en dödsdom över det här ifrågavarande, sedan snart 15 år bedrivna arbetet, till vars bedrivande riksdagen under 9 sammanhängande år beviljat anslag.

Det måste därför anses såsom en både rationell och kulturellt nödvändig åtgärd att återupptaga understödandet av arbetet Sveriges Kyrkor med ett för arbetets rationella bedrivande erforderligt anslag.

Vid bestämmandet av dettas storlek skulle jag helst vilja utgå från det belopp, som utgått såsom statsanslag under åren 1920—1922, eller 20,000 kronor per år. Rörande grunderna för denna anslagssummas bestämmande tillåter jag mig hänvisa till den utredning av frågan, som lämnats i statsverkspropositionen till 1919 års riksdag. Det är nämligen av största betydelse, att arbetet kan bedrivas i rask takt. Dock anser jag mig med hänsyn till den allmänna ekonomiska situationen icke böra föreslå högre anslag än 15,000 kronor för nu ifrågavarande budgetår, men uttalar samtidigt den förhoppningen, att anslaget snarast skall kunna återbringas till sitt förutvarande belopp.

Under hänvisning till vad här ovan sagts får jag härmed hemställa,

att riksdagen såsom bidrag till fortsatt utgivande av det av riksantikvarien S. Curman och professorn J. Roosval påbörjade, med stöd av vitterhetsakademien utgivna verket »Sveriges Kyrkor, konsthistoriskt inventarium», ville anvisa på extra stat för budgetåret 1924—1925 ett reservationsanslag av 15,000 kronor, att utgå på de närmare villkor Kungl. Maj:t kan finna skäl bestämma.

Stockholm den 19 januari 1924.

Värner Rydén.

Summarisk uppgift rörande utförda arbeten för Sveriges kyrkor till och med 1923.

I *Skåne* äro kyrkobeskrivningarne för Skytts och Harjagers härader utarbetade.

Blekinge. Hela landskapets landskyrkor ligga färdiga i beskrivning och uppmätning. Kyrkorna i städerna äro under arbete.

Småland. Konga och Uppvidinge härader föreligga färdiga. Jönköpings kyrkor äro under arbete.

Öland. Algutsrums härad färdigt.

Gotland. Lummelunda, Bro, Endre och Dede ting föreligga färdiga. Bäls, Forsa och Rute ting äro under arbete.

Östergötland. Bankekinds härad är färdigt. Hanekinds och Gullbergs härader under arbete.

Västergötland. Kållands och Kinnefjärdings härader färdiga. Kinne, Skånings och N. Vadsbro härader under arbete.

Dalsland. Sundals och Nordals härader i det närmaste färdiga.

Värmland. Grums härad färdigt. Näs härad under arbete.

Närke. Örebro och Glanshammars härader färdiga.

Södermanland. Sotholms och Oppunda härader till största delen färdiga.

Uppland. Erlinghundra, Seminghundra, Långhundra, Sjuhundra, Lyhundra, Nardinghundra, Ölands, Örbyhus, Vallentuna och Sollentuna härader, Danderyds, Värmdö, Åkers, Frötuna och Länna, Bro och Vätö, Väddö och Häverö skeppslag färdiga. — Frösåkers, Norunda, Vaksala och Rasbo härader under arbete.

Dalarna. Hela landskapets kyrkor med undantag av den sydöstligaste delen äro färdiga i beskrivning och mätning.

Medelpad. Hela landskapets kyrkor genomgångna och beskrivna.

Jämtland. Sydöstligaste delens kyrkor under arbete.

Stockholm. Hedvig Eleonora k:a, Kungsholms k:a, S. Görans kapell, Storkyrkan, Riddarholmskyrkan och Klara kyrka äro färdiga, Adolf Fredriks kyrka, Djurgårdskyrkan, Oscarskyrkan, Engelbrektskyrkan och Hjorthagskapellet under arbete.

Av de färdiga kyrkobeskrivningarna äro endast en mindre del ännu tryckta. Tills dato föreligga 16 volymer tryckta.

Dessa äro:

Uppland. Band I h. 1 Danderyds skeppslag, mellersta delen.

» Band II h. 1 Häverö och Väddö skeppslag.

» Band III h. 1 Långhundra härad, norra delen.

» Band IV h. 2 Seminghundra härad.

Band IV h. 1 Erlinghundra härad.

Gotland.

» Band I h. 1 Lummelunda ting, utom Tingstäde.

Västergötland. Band I h. 1 Kållands härad, norra delen.
» Band I h. 2 Kållands härad, sydöstra delen.
» Band I h. 3 Kållands härad, sydvästra delen I.
» Band I h. 4 Kållands härad, sydvästra delen II.

Stockholms kyrkor. Band III h. 1 Kungsholms kyrka.
» Band III h. 2 Hedvig Eleonora kyrka.

Dalarna. Band I h. 1 Leksands och Gagnefs tingslag.
Band I h. 2 Falu domsagas norra tingslag.

Östergötland. Band I h. 1 Bankekinds härad (Askeby, Svinstad).
Band I h. 2 Bankekinds härad (Vårdsberg, Örtomta).

Under tryckning äro f. n. 3 volymer.

För arbetet hava hittills utförts och avlämnats icke mindre än 3,147 st. uppmättningsritningar. 2,434 st. fotografiplåtar äro avlämnade och katalogiserade, men ytterligare c:a 2,000 plåtar befinna sig hos medarbetare, som äro sysselsatta med beskrivningars avslutande.

Härtill kommer ett mycket stort excerptmaterial ur kyrkoarkiven samt de centrala arkiven.

Stockholm i januari 1924.

Sigurd Curman.

Räkenskapssammandrag för
Konsthistoriskt

Inkomster:

	Statsanslag	Donerade medel	Diverse inkomst		Kronor
1914	10,000: —	6,000: —	13: 89	S:ma inkomst 1914 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1914	16,013: 89 276: 35
				Summa	16,290: 24
1915	5,000: —	4,800: —	83: 34	S:ma inkomst 1915 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1915	9,833: 34 805: 92
				Summa	10,689: 26
1916	7,500: —	4,160: 20	369: 78	S:ma inkomst 1916 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1916	12,029: 98 966: 82
				Summa	12,996: 80
1917	10,000: —	700: —	24: 81	S:ma inkomst 1917 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1917	10,724: 81 5,188: 51
				Summa	15,913: 32
1918	10,000: —	575: —	10: 69	S:ma inkomst 1918 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1918	10,585: 69 7,795: 75
				Summa	18,381: 44
1919	10,000: —	2,000: —	500: 89	S:ma inkomst 1919 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1919	12,500: 87 8,597: 75
				Summa	21,098: 62
1920	20,000: —	600: —	400: 66	S:ma inkomst 1920 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1920	21,000: 66 2,630: 26
				Summa	23,630: 92
1921	20,000: —	1,250: —	161: 44	S:ma inkomst 1921 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1921	21,411: 44 9,657: 07
				Summa	31,068: 51
1922	20,000: —	3,000: —	435: 50	S:ma inkomst 1922 . . . Utgivarnes utlägg ^{31/12} 1922	23,435: 50 14,348: 75
				Summa	37,784: 25

arbetet Sveriges kyrkor.
inventarium.

Bilaga B.

Utgifter:

All- männa omkost- nader	Under- sökning- arvoden	Författa- rearvoden	Ritningar	Fotogra- fering	Rese- ersättning		Kronor
579: 10	7,133: 60	1,106: 25	5,187: 75	1,401: 21	401: 50	S:ma utgifter 1914 Utgivarnes utlägg 1/1 1914	15,809: 41 480: 83 Summa 16,290: 24
654: 63	5,458: 64	1,339: —	1,929: 06	619: 08	412: 50	S:ma utgifter 1915 Utgivarnes utlägg 1/1 1915	10,412: 91 276: 35 Summa 10,689: 26
598: 47	3,484: 49	1,539: —	4,792: 80	1,341: 92	434: 20	S:ma utgifter 1916 Utgivarnes utlägg 1/1 1916	12,190: 88 805: 92 Summa 12,966: 80
690: 86	5,161: 50	2,187: 50	5,794: 05	790: 19	322: 40	S:ma utgifter 1917 Utgivarnes utlägg 1/1 1917	14,946: 50 966: 82 Summa 15,913: 32
1,010: 37	3,053: 35	3,130: —	5,126: 95	800: 26	72: —	S:ma utgifter 1918 Utgivarnes utlägg 1/1 1918	13,192: 93 5,188: 51 Summa 18,381: 44
1,198: 67	4,737: 50	1,410: —	3,510: 55	2,409: 55	36: 60	S:ma utgifter 1919 Utgivarnes utlägg 1/1 1919	13,302: 87 7,795: 75 Summa 21,098: 62
2,105: 92	4,685: 25	3,995: —	3,785: 53	448: 07	13: 40	S:ma utgifter 1920 Utgivarnes utlägg 1/1 1920	15,033: 17 8,597: 75 Summa 23,630: 92
1,234: 86	6,753: 75	5,932: —	12,900: 92	999: 97	616: 75	S:ma utgifter 1921 Utgivarnes utlägg 1/1 1921	28,438: 25 2,630: 26 Summa 31,068: 51
1,309: 09	5,997: 25	7,675: 60	10,066: 86	1,218: 43 tryckn. =	286: 30 +1,574: 15	S:ma utgifter 1922 Utgivarnes utlägg 1/1 1922	28,127: 18 9,657: 07 Summa 37,784: 25